

Dr. Szörényi Erzsébet

Emlékezés dr. Szörényi Erzsébetre

Góczán Ferenc—Mihály Sándor**

1987. május 17-én, rövid szenvedés után eltávozott közülünk dr. SZÖRÉNYI Erzsébet, a M. Áll. Földtani Intézet nyugalmazott főmunkatársa, a tengeri sünök világhírű paleontológus specialistája, a Magyarhoni Földtani Társulatnak 1923 óta hűséges tagja. Halálának második évfordulóján reá emlékezve idézzük fel személyiségét, emberi és szakmai nagyságát.

Dr. SZÖRÉNYI Erzsébet 1904. június 27-én született Bártfafürdőn, a régi Sáros megyében. Édesapja, dr. SZÖRÉNYI Tivadar itt fürdő-, Budapesten a Liget szanatóriumban** 1905-től ideg orvos volt. Édesanyja SCHWITZER Berta, négy gyermek anyja.

* Magyar Állami Földtani Intézet, 1143 Budapest XIV., Népstadion út 14.

** A Benczur utca 47. szám alatt, a felvonulási tértől a második ház. Manapság rendkívül elhanyagolt állapotban van. Falán emléktábla tudatja, hogy Ady itt halt meg 1919-ben.

A család 1905-ben Budapestre költözött. Erzsébet a középiskoláit az Andrássy úti leánygimnáziumban végezte. 1922-ben érettségizett. Egyetemi tanulmányait a budapesti PÁZMÁNY Péter Tudományegyetem vegytan-természetrajz szakán 1927-ben fejezte be. 1928-ban itt doktorált, földtan, ásvány-kőzettan és őslénytan tárgyakból. Doktori értekezésének címe: „A budai márga és faunája”. Ezért később társulati KOCH-emlékérmet kapott. Az echinoideákra még III. éves hallgató korában hívta fel figyelmét PAPP Károly, s ettől kezdve a fauna kutatása határozta meg élete munkásságát.

1927-ben mint fizetés nélküli gyakornok, felvételt nyert a M. Kir. Földtani Intézetbe, ahol később státus nélküli ÁDOB gyakornokként dolgozott, egészen 1939-ig. Az intézet történetében ő volt az első női kutató! Itt kitűnő lehetősége nyílt a fosszilis tengeri sünök tanulmányozására. Példás szorgalmával, intelligenciájával, szakmaszeretetével korán kivívta legnevesebb kortársainak, LAMBRECHT Kálmánnak, NÓPCSA Ferencnek, PAPP Károlynak, SCHARIZK Ferencnek, SCHRÉTER Zoltánnak, VADÁSZ Elemérnek és a többieknek megbecsülését és tiszteletét.

1939-ben elbocsátják az intézetből. 1958. IV. 20-i keltezésű önéletrajzában erről így írt: „... azonnali hatállyal azért bocsátottak egy névtelen levél feljelentése alapján el, mert öcsém, Sz. Imre szovjet állampolgár volt és a kievi Tud. Akadémia munkatársaként dolgozott.”

Ettől kezdve 1945-ig különböző alkalmi munkákat vállalt. A „Műbarát” magánvállalatnál kiállítási titkár, az „Automobil Technika”-nál idegen nyelvű levelező és bérelszámoló, majd a „Certa”-nál gyári munkás.

1945-ben — a most már Magyar Állami Földtani Intézetbe — rehabilitációval került vissza, rendes állományba, a IX. fizetési osztályba. A könyvtár vezetésével bízták meg. Rövid időn belül használható állapotba hozta a háború alatt különböző fővárosi és vidéki helyekre mentett könyvtári gyűjteményt.

1946-tól 1949-ig magyar állami ösztöndíjasként a Szovjetunióban (Kijev, Leningrád) dolgozik, rövid megszakításokkal. Itt az É-kaukázusi paleocén és a Ny-ukrajnai miocén tengeri Echinoideákat dolgozta fel, majd megírta „Podolia miocén tengeri sün faunája” c. monográfiáját, amely később a *Geologica Hungarica*-ban jelent meg.

1950-ben tért vissza a Szovjetunióból az intézetbe, ahol a kútkataszter tervezési és szervezési munkáival bízták meg, majd vízföldtani feladatokat kapott.

1951-ben kinevezik az Eötvös L. Tudományegyetem őslénytani tanszékének magántanárává.

1952. dec. 31-én — eddigi munkásságának elismeréseként — megkapja a föld- és ásványtani tudományok kandidátusa tudományos fokozatot.

1952. XI. 1-től 1953. IX. 1-ig az intézet őslénytani osztályának vezetője. Osztályvezetői megbízatásának lejártá után — kívánságának megfelelően — az *Echinoidea* kutatásnak élhet. Fő kutatási területe a hazai kréta és paleogén tengeri sün fauna feldolgozása.

1955. II. 24-én a „Bakonyi kréta Echinoideák” c. monográfiájával elnyeri az akadémiai doktori fokozatot. Ezért a munkájáért megkapja társulatunk legnagyobb elismerését, a SZABÓ József emlékérmét.

1960-ban kinevezik az intézet tudományos főmunkatársává. Kitűnően beszél és levelez oroszul, németül, franciául és angolul. Személyes ismeretségével számos külföldi kapcsolatot alakított ki, mind az európai híru kutatóhelyekkel, mind a kutató specialistákkal. Több külföldi tanulmányutat tesz. Többször

járt Ausztriában és a Szovjetunióban és egy-egy alkalommal Csehszlovákiában és Franciaországban.

1966-ban sajnálatos autóbaleset éri. Ebből ugyan felépül, de korábbi egészségét és fizikumát már nem nyeri vissza. Látása egyre romlik. Saját belső igényének megfelelő kutatómunkát már egyre nehezebben tud végezni.

1968. október 31-ével nyugállományba vonul. Kapcsolata a paleontológiával ezután sem szakad meg, mert néhány — a szívéhez közelálló — kollégájával rendszeresen konzultál. Utódjelölteket bíztat és oktat.

1986-ban a Földtani Társulattól megkapja a „60 éve tag” oklevelet, amelyet volt munkahelyén, mint annak díszvendége vett át (ekkor volt utoljára az intézetben). Bár fizikuma és látása ekkor már erősen legyengült, szellemi frissességét a következő esztendőben bekövetkezett haláláig, mindvégig megőrizte.

Halálával nemcsak a tengeri sünök nemzetközi tekintélyű specialistája, de a hazai paleontológusok egyik legkiválóbb pedagógusa távozott közülünk. Óriási kulturális, szakmai és lelki intelligenciájával, humánumával, szerénységével spontán hatott azokra a fiatal kutatókra, akik bizalommal fordultak hozzá. Tőle tanulhattunk mesterségbeli alaposságot, hitelességet, szakmai tisztességet. Nagy gondot fordított a makropaleontológiában különösen fontos preparálásra. Kiválóan preparált és munkáját mindig mikroszkóppal ellenőrizte. Ugyanilyen pontos volt a taxionómiai kérdésekben és őslénytani leírásokban. A *prioritás* és *validitás* szabályát mindig megtartotta és tanítványaival is megtartatta. Tőle kaptunk biztatást és példát a kitartásra. A korán csüggedőket HORATIUS szavaival biztatta: „Dimidium facta qui coepit habet” — aki hozzáfogott a munkához, már el is végezte. A gyors sikerre vágyóknak, a korai elégedetlenkedőknek, a folyton követelőzőknek TOLSTOJÉ idézte: „Az ember nem azért él, hogy dolgozzanak érte, hanem azért, hogy ő dolgozzék másokért.” A gyorsröptű, könnyű karrieristák hamar elkerülték.

Mélységesen tisztelte minden emberben az emberi méltóságot, amit a maga számára is maradéktalanul elvárt. Ebből egy jottányit sem engedett. Ez volt demokratizmusának is alappillére. Honnan merítette a hozzá szükséges erőt? Talán PASCAL gondolataival közelebb jutunk titkához: „Emberi méltóságomat nem a térben, a külvilágban kell keresnem, hanem gondolataimban. Az ember gondolatra van teremtve, a gondolat képezi az ő összes méltóságát, dicsőségét, érdemét.”

Faji, vallási, származási különbségeket nem ismert. Lakásán gyakran találkoztak össze olyan tisztelők, akik a magánéletben nem szimpatizáltak egymással, vagy olyan külföldi szakemberek, akik csak a paleontológiában voltak együttgondolkodók, de a politikában nem. Egyformán becsülte a szakmáját szerető embert a kezdő kutatóban és az akadémikusban, mert csak egyfajta mércéje volt a megítélésben. Ezért volt széles skálájú az őt szeretők és tisztelők tábora.

Távozásával hosszú időre betöltetlen űrt hagyott maga után, bár tanítványai és munkatársai őrzik és továbbadják azt az emberi és szakmai szeretetlángot, amelyet az emlékezés jussán tőle kaptak örökségül.

Dr. SZÖRÉNYI Erzsébet szakirodalmi munkássága

1929. A budai márga és faunája. Bölcs. dokt. ért. Bp. 1929.

1931. *Echinanthus scutella* LAM., ein pathologischer Seeigel aus dem ungarischen Eozän — Palaeobiol. 4. pp. 251—256. Wien.

1933. Adatok a harmadkori *Sepia*-félék ismeretéhez, néhány új magyarországi faj alapján — Földt. Közl. LXIII. pp. 183—189.

1934. Oligocén *Scalpellum*-maradványok Magyarországról — Földt. Közl. LXIV. pp. 273—277.
 1936. Négyszirmű *Clypeaster* a mátraszőlősi lajtamészkből — Földt. Közl. LXVI. pp. 300—302.
 1945. Jelentés az eocénlőhelyek faunájának begyűjtéséről — M. Kir. Földt. Int. Jel. 1936—38-ról. IV. pp. 1481—1482.
 1950. Miocén Echinidák a Mecsek hegységéből — Földt. Közl. LXXX. pp. 140—148.
 1952. Kőviletygyűjtés a Gaja-völgyben és Dudaron — M. Áll. Földtani Int. Évi Jel. 1949-ről. pp. 37—40.
 Két új *Echinocyanus* faj a dunántúli eocénből — Földt. Közl. LXXXII. pp. 289—293.
A Maretia hungarica VADÁSZ miocén-korú faj hovatartozásának tisztázása — Földt. Közl. LXXXII. pp. 302—308.
 Óslénytan. I. Általános rész és a gerinctelenek. MÁFI Geol. Középkáder-képző Tanf. Bp.
 1953. Podolia miocén tengerisün faunája — Geol. Hung. Ser. Pal. 23. pp. 1—122.
 1955. Notes pour servir à l'étude des *Archiacia* — Acta Geol. Acad. Sci. Hung. 3. pp. 383—392.
 Bakonyi kréta Echinoideák — Geol. Hung. Ser. Pal. 26. pp. 1—286.
 1957. Echinodermenreste aus dem Strázov-Gebirge und aus dem Slowakischen Paradies — Geol. práce. Zprávy. 11. pp. 129—134. Bratislava.
 1959. Les *Torynocrinus* (*Crinoidea*) du Crétacé inférieur de la Hongrie — Acta Geol. Acad. Sci. Hung. 6. pp. 231—271.
 1960. Magyarország alsó-kréta Echinoideái — Geol. Hung. Ser. Pal. 29—32. pp. 293—307.
 1963. Einiges über Mitglieder der Familie *Spatangidae* *Echinoidea* — Palaeont. Zeitschr. 37. 3—4. pp. 185—197.
 1973. Magyarországi eocén Echinoideák. I. Bakonyi eocén Echinoideák. *Regularia*. — II. Felső lutéciai korú tengerisün fauna Iszkaszentgyörgyről. Akadémiai Kiadó, Bp. pp. 1—101.

A kézirat beérkezett: 1989. V. 9.